

ΚΕΙΜΕΝΑ

Σtereότυπες αντιλήψεις

Τα στερεότυπα είναι **πεποιθήσεις** που δεν τις θεωρούμε ως μια υπόθεση που οφείλουμε να αποδείξουμε με έρευνα, πληροφόρηση, γνώσεις και κριτική, αλλά τις αποδεχόμαστε ως διαπιστωμένο γεγονός. «Οι άντρες δεν κλαίνε, οι γυναίκες είναι πονηρές, οι Πόντιοι είναι αφελείς, οι Αλβανοί είναι κλέφτες, οι Ιταλοί είναι μαφιόζοι, οι Γερμανοί φασίστες, οι Τούρκοι μπουνταλάδες, οι ξανθιές είναι ανόητες, ο επαρχιώτης είναι άξεστος, οι μαύροι είναι βρόμικοι, η πνευματική εργασία είναι ανώτερη από τη χειρωνακτική, οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι τεμπέληδες» είναι γνωστά στερεότυπα. Πρόκειται για προκατασκευασμένες εικόνες, γενικές, δογματικά διατυπωμένες (αφοριστικές) κρίσεις που ασυναίσθητα **υιοθετούμε**. Ο Lippman επισημαίνει ότι αυτές οι «εικόνες μέσα στο κεφάλι μας» συνδέονται με την ανάγκη οικονομίας στη σκέψη. Με δεδομένο ότι ο άνθρωπος δεν έχει τον απαιτούμενο χρόνο και τη δυνατότητα να ερευνά κάθε γεγονός από όλες τις πλευρές του, περιορίζεται και δρα συμφωνά με αδρές, σχηματικές αντιλήψεις που έχει για τον κόσμο. Γι' αυτό και προβαίνει σε γενικεύσεις οι οποίες **διαστρεβλώνουν** τα γνωρίσματα του εξωτερικού κόσμου.

Με τα στερεότυπα προσπαθούμε να ταξινομήσουμε τον κόσμο. Τα κριτήρια, ωστόσο, γι' αυτή την ταξινόμηση δεν είναι ορθολογικά, αλλά συναισθηματικά, **μεροληπτικά** και συμφεροντολογικά. Είναι ιδεολογήματα με τα οποία εξυπηρετούνται σκοπιμότητες κοινωνικές, εθνικές, πολιτικές και οικονομικές. Σε τέτοια ιδεολογήματα μπορεί κάλλιστα να στηριχτούν, εάν οι συγκυρίες είναι ευνοϊκές, φανατισμοί και μισαλλοδοξίες, διακρίσεις και εκμετάλλευση.

Εντούτοις, τα αποδεχόμαστε, ασυναίσθητα έστω, ή τουλάχιστο τα ανεχόμαστε. Τα αποκτάμε συνήθως, όταν είμαστε παιδιά, ανατρεφόμαστε και μπολιαζόμαστε με αυτά στην οικογένεια, στο σχολείο, στις συναναστροφές μας. Η παιδική αφέλεια και η δύναμη των εντυπώσεων και των παραστάσεων της παιδικής ηλικίας είναι ευνοϊκοί παράγοντες για να ριζώσουν στη συνείδηση μας και να μας κρατούν δέσμιους συχνά εφ' όρου ζωής. **Μέσα από τα κοινωνικά πρότυπα που προβάλλονται, πολλά στερεότυπα διαιώνίζονται από γενιά σε γενιά και αποκτούν την ισχύ καθιερωμένων παραδοσιακών αντιλήψεων, από τις οποίες δύσκολα μπορεί να απαλλαγεί ο άνθρωπος.** Και η δυσκολία αυτή γίνεται μεγαλύτερη, αν τυχαίνει τα στερεότυπα να αφορούν άλλους απέναντι στους οποίους δεν αποκλείεται να νιώθουμε, γι' αυτό, και ένα αίσθημα υπεροχής.

Τα στερεότυπα, όπως είπαμε, είναι **ανορθολογικές** κρίσεις. Δε θα απαλλαγούμε από αυτά, αν δεν έχουμε τη διάθεση να γνωρίσουμε ακριβώς τι είναι και τι δεν είναι κάτι, αν δεν το ερευνήσουμε και δεν το κρίνουμε απροκατάληπτα και προπαντός, αν δεν **εγκολπωθούμε** την αρχή ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι,

έχουν ίσα δικαιώματα, ίδιες ανάγκες και κάθε λαός έχει την ιδιαιτερότητα του και το δικό του πολιτισμό που πρέπει να τον σεβόμαστε.

(Κούτρας, Πειστικός Λόγος)

1. Με ποιους τρόπους αναπτύσσεται η πρώτη παράγραφος του παραπάνω κειμένου;
2. Να γράψετε συνώνυμα για τις υπογραμμισμένες λέξεις.
3. Να εντοπίσετε δύο περιπτώσεις ποιητικής λειτουργίας της γλώσσας.

Κείμενο

Τα στερεότυπα παίζουν σίγουρα έναν μεγάλο ρόλο στην ζωή μας, μιας και επηρεάζουν σε σημαντικό βαθμό τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο και τους συνανθρώπους μας. Μέσα από αυτό το κείμενο θα προσπαθήσω να δείξω τα **αρνητικά αποτελέσματα** που έχει η στερεοτυπική συμπεριφορά απέναντι στις μειονότητες, αλλά και να εξηγήσω τον τρόπο με τον οποίο τα στερεότυπα τείνουν να επιβεβαιώνονται από την ομάδα που βρίσκεται υπό "στερεοτυπική απειλή".

Ας ξεκινήσουμε όμως πρώτα με δύο βασικούς ορισμούς: Η λέξη «στερεότυπα» αναφέρεται στις αντιλήψεις που έχουμε ως αποτέλεσμα προκαταλήψεων απέναντι σε άτομα, ομάδες και ιδέες. Ο όρος «στερεοτυπική απειλή» αναφέρεται στην ύπαρξη αρνητικού στερεότυπου για μία ομάδα.

Η ύπαρξη στερεοτύπων σημαίνει πως οτιδήποτε κάνει κάποιος ή οποιαδήποτε από τα χαρακτηριστικά κάποιου φαίνεται πως ταιριάζουν με τη στερεοτυπική αντίληψη που έχει μία κοινωνία στο σύνολό της για την ομάδα του ατόμου αυτού, κάνει το στερεότυπο πιο αληθοφανές ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας του ατόμου τόσο στα μάτια των άλλων, όσο και στα δικά του μάτια. Με άλλα λόγια, όταν κάποιος που ανήκει σε μια στερεοτυπικά απειλούμενη ομάδα (π.χ. Αλβανοί μετανάστες) κάνει κάτι που επιβεβαιώνει το στερεότυπο (π.χ. κλοπή), τότε τείνουμε να ενισχύουμε το στερεότυπο τόσο εμείς, όσο και τα άτομα που βρίσκονται στην απειλούμενη ομάδα. Αντίθετα βέβαια, όταν κάτι δεν ταιριάζει με το στερεότυπο, τείνουμε να το αγνοούμε και να το αποδίδουμε σε τρίτα χαρακτηριστικά. Η στερεοτυπική απειλή βιώνεται από τα άτομα που βρίσκονται μέσα στην στερεοτυπική ομάδα ως απειλή της αυτοεκτίμησής τους.

Η διάδοση στερεοτύπων ομάδων, όπως: μετανάστες, μαύροι, εβραίοι, κτλ. αυξάνει την πιθανότητα για συγκεκριμένα άτομα των ομάδων αυτών να πάρουν ως de facto πως αυτά τα στερεότυπα είναι πραγματικά για την ομάδα τους και κατά συνέπεια ότι και οι υπόλοιποι θα τους βλέπουν έτσι. Όταν οι ισχυρισμοί των στερεοτύπων είναι πολύ αρνητικοί, αυτή η δυσάρεστη θέση μπορεί να είναι αρκετά απειλητική για την ομάδα, ώστε να έχει επιπτώσεις από μόνη της. Εφόσον για παράδειγμα θεωρούμε πως μία ομάδα έχει χαμηλό IQ, είναι επόμενο να της

φερόμαστε λες και πραγματικά είχαν χαμηλό IQ. Εάν αυτή η στερεοτυπική αντίληψη γίνει πολύ δυνατή, αυτό από μόνο του αρκεί για να επιβεβαιωθεί η αντίληψή μας για την άλλη ομάδα.

Ο ερευνητής Steele παρουσίασε πρώτος τον όρο της «φυλετικής ευπάθειας». Υποστήριξε πως αφού ένα άτομο εκτίθεται σε όλη του τη ζωή στις αρνητικές εικόνες που έχουν οι άλλοι για τις ικανότητές του, όπως στην περίπτωση των αφροαμερικανών, εκδηλώνει το λεγόμενο υποδεέστερο άγχος. Δηλαδή γίνεται πιο ευαίσθητος σε αυτά τα στοιχεία που τον κάνουν να νοιώθει κατώτερος και συνεχώς ψάχνει αυτά τα στοιχεία στο περιβάλλον του για να επιβεβαιώσει για άλλη μια φορά ότι ισχύει η ρατσιστική διάθεση των άλλων. Αυτό το άγχος του τον οδηγεί να κατηγορεί τους άλλους για τα προβλήματά του (π.χ. οι ρατσιστές οι λευκοί φταίνε!), κάτι που οδηγεί στην συνέχεια στην επιβεβαίωση ότι αποτελεί το θύμα. Έπειτα αυτή η εντύπωση γενικεύεται και μεταφράζεται σε αποτυχίες στην ζωή.

Στις ΗΠΑ έχουν επιβεβαιωθεί αρκετές φορές διαφορές στην απόδοση μεταξύ των λευκών και των έγχρωμων μαθητών από το νηπιαγωγείο, έως και το πανεπιστήμιο. Στα πανεπιστήμια το 70% των αφροαμερικανών τελειώνουν τις σπουδές τους καθυστερημένα, εκτός του προβλεπόμενου χρόνου αποπεράτωσης των σπουδών, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στους λευκούς φοιτητές είναι 42%. Επίσης, διάφορες έρευνες κατά τις δεκαετίες του 60' και του 70' έδειξαν πως οι αφροαμερικανοί τα πήγαιναν καλύτερα στα IQ τεστ όταν τους λέγανε ότι κάνανε τεστ άσχετα με τις νοητικές τους ικανότητες, αλλά και όταν πίστευαν ότι τα αποτελέσματά τους θα συγκριθούν με πληθυσμό αφροαμερικανών, παρά όταν νόμιζαν ότι θα συγκριθούν με λευκούς!

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι όσο συνεχίζουμε να ανακυκλώνουμε τα στερεότυπα απέναντι σε οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα, αυτόματα "αναγκάζουμε" την ομάδα αυτή να δεχτεί τις στερεοτυπικές αντιλήψεις ως πραγματικές, με αποτέλεσμα να διαιωνίζεται ο στιγματισμός της. Είναι ένας αέναος κύκλος. Εκτός και αν καταφέρουμε να σταματήσουμε να ανατροφοδοτούμε αυτόν τον περιορισμένο τρόπο κατηγοριοποίησης των ανθρώπων σε "Άλλες" ομάδες.

πηγή: <http://psychologein.dagorastos.net/2007/09/24/stereot>

- Να αποδώσετε περιληπτικά και με δικά σας λόγια το νόημα της δεύτερης παραγράφου (40 λέξεις)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Παιδιά ενός κατώτερου θεού

Ορισμένες αποφάσεις λαμβάνονται στις σύγχρονες δημοκρατίες, που (θεωρείται ότι) εμφορούνται από τις αρχές της νεωτερικότητας, με **γνώμονα** την κοινωνική ωφελιμότητα ή το δημόσιο συμφέρον. Κάποιες άλλες θεμελιώνονται κατά βάση σε ανθρωπιστικές αξίες, σε κριτήρια αποτελεσματικότητας ή σε ηθικοπολιτικές επιταγές, που συχνά βρίσκουν **έρεισμα** σε κανόνες συνταγματικής περιωπής. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, στις (αυτο)αποκαλούμενες πολιτισμένες κοινωνίες αναγνωρίζεται η υποχρέωση της πολιτείας να **μεριμνά** για εκείνους που τελούν σε δυσμενέστερη θέση ή, λόγω ειδικών συνθηκών, χρήζουν ιδιαίτερης μεταχείρισης.

Τι από τα προηγούμενα τηρεί το ελληνικό κράτος αποτελεί ένα κρίσιμο ερώτημα. Υπάρχουν, ωστόσο, επιμέρους πολιτικές επιλογές που αναδεικνύουν όχι απλά τον πλήρη παραμερισμό κάθε κριτηρίου λήψης αποφάσεων, αλλά ακραία αναλγησία και ανεπάρκεια των κρατούντων. Πώς αλλιώς μπορεί να χαρακτηριστεί και να εξηγηθεί η διαπίστωση της «μέριμνας» που απολαμβάνουν 180.000 παιδιά με αναπηρίες και μαθησιακές δυσκολίες, από τα οποία μόνο 13.500 έχουν πρόσβαση σε κάποιου είδους πρωτοβάθμια εκπαίδευση και μόλις 10% από αυτά σε δευτεροβάθμια; Με κριτήρια ηθικής τάξης, πρόκειται για μια κατάσταση που αντιστοιχεί στη λογική του Καιάδα. Με κριτήρια αποδοτικότητας ή κοινωνικής ωφελιμότητας δεν συνιστά τίποτα διαφορετικό από καταδίκη ενός σημαντικού τμήματος των νέων ανθρώπων στον χειρίστης μορφής αποκλεισμό από την κοινωνική, πολιτική, πολιτιστική και οικονομική ζωή της χώρας και την περιχαράκωσή τους σε έναν κόσμο εξάρτησης από τη φροντίδα οικείων ή εθελοντών.

Ένα κατ' εξακολούθηση έγκλημα τελείται στην Ελλάδα του 21ου αιώνα. Έγκυρες μελέτες έχουν αποδείξει ότι, ανεξάρτητα από αξιακά κριτήρια, ο αποκλεισμός αυτών των ανθρώπων και η «αιχμαλωσία» των οικογενειών τους επιφέρει τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές απώλειες. Συνεπώς, όσοι δεν αντιλαμβάνονται τη σημασία των συνταγματικών επιταγών για κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες, για ίσες ευκαιρίες στα παιδιά ανεξαρτήτως ιδιαιτεροτήτων, για σεβασμό της αξίας του ανθρώπου και δωρεάν υποχρεωτική εκπαίδευση όλων, ας αναλογιστούν τουλάχιστον την οικονομική διάσταση της έλλειψης ειδικών σχολείων και κέντρων εκπαίδευσης αυτών των παιδιών.

Δεν είναι λίγα τα παραδείγματα ιδιοφυών ανθρώπων που γεννήθηκαν με αναπηρίες ή μαθησιακές δυσκολίες και, χάρη στις ευκαιρίες που προσφέρει η πολιτεία στις περισσότερες χώρες της Δύσης, 5 ανέπτυξαν τις ειδικές τους ικανότητες προς όφελος της επιστήμης, της τέχνης και της κοινωνίας. Ας μη

σταθούμε όμως σε αυτούς. Κάθε παιδί με αναπηρία έχει ίσως ειδικές ανάγκες, όμως δικαιούται να λάβει στοιχειώδεις ευκαιρίες ώστε να αναπτύξει τις ειδικές του ικανότητες. Δικαιούται να ενταχθεί στην κοινωνική και οικονομική ζωή, να έχει πρόσβαση σε βασικά αγαθά, ξεκινώντας από την εκπαίδευση ως προϋπόθεση για εργασία, συμμετοχή, επικοινωνία. Σήμερα υπάρχουν παιδιά ενός κατώτερου θεού, ακριβώς επειδή οι κρατούντες επιλέγουν να τα καταστήσουν τέτοια. Η παρούσα κυβέρνηση οφείλει να ακολουθήσει τις συνταγματικές επιταγές, τις προτάσεις του αναπηρικού κινήματος και τις δικές της εξαγγελίες, αναλαμβάνοντας επιτέλους έμπρακτα την ευθύνη γι' αυτά τα παιδιά. Η οικονομική κρίση δεν συνιστά άλλοθι για παράταση της **ολιγωρίας** εις βάρος τους.

Ξ. Κοντιάδη, Καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου, ΕΘΝΟΣ,
27/07/2010

- Να γράψετε συνώνυμα για τις υπογραμμισμένες λέξεις

[Τα στερεότυπα των φύλων στα παιδιά]

Στην εποχή μας τα στερεότυπα των φύλων έχουν γίνει αντικείμενο συστηματικής έρευνας τόσο από την πλευρά της Κοινωνιολογίας, όσο και από τον χώρο της Ψυχολογίας και της Εκπαίδευσης. Πρόκειται για τις αντιλήψεις που επικρατούν σε μια κοινωνία για τα διαφορετικά χαρακτηριστικά που έχουν ή πρέπει να έχουν τα άτομα του ανδρικού και του γυναικείου φύλου, αντιλήψεις οι οποίες έχουν επηρεάσει δυσμενώς την κοινωνική ισοτιμία των δύο φύλων. Παρά το γεγονός ότι οι προσπάθειες του φεμινιστικού κινήματος και η σχετική επιστημονική έρευνα έχουν οδηγήσει προς μια θετική αντιμετώπιση του προβλήματος της ανισότητας, διατηρούνται αντιλήψεις, στάσεις και προκαταλήψεις για κοινωνικές και ψυχολογικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, οι οποίες ακόμη και σήμερα περνούν στα παιδιά όχι μόνο από την οικογένεια, αλλά και από τη σχολική εκπαίδευση. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι η πίεση για την αντιμετώπιση του προβλήματος της ανισότητας δεν ασκείται σήμερα μόνο από το γυναικείο κίνημα, αλλά και από το ανδρικό, το οποίο παρουσιάζει άνοδο και διεκδικεί άρση των αδικιών που έχουν γίνει εις βάρος των ανδρών.

Σε μια από τις παλιότερες έρευνες για τα κοινωνικά στερεότυπα των φύλων ζητήθηκε από φοιτητές να αξιολογήσουν μια μεγάλη ποικιλία ανθρώπινων χαρακτηριστικών ως προς τον βαθμό στον οποίο κατά τη γνώμη τους το καθένα από αυτά είναι τυπικό γνώρισμα των ανδρών ή των γυναικών. Συγκεκριμένα, η έρευνα έδειξε ότι οι ιδιότητες που αποδίδονται πιο πολύ στο ανδρικό φύλο, όπως είναι η δύναμη, η λογική, η αυτοπεποίθηση, κ.ά., συνιστούν τα οργανωτικά λεγόμενα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, ενώ οι ιδιότητες που αποδίδονται πιο πολύ στο γυναικείο φύλο, όπως η τρυφερότητα, η φροντίδα, η συγκίνηση κ.ά.,

συνιστούν τα εκφραστικά χαρακτηριστικά. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι η διάκριση οργανωτικών και εκφραστικών χαρακτηριστικών είναι μια ευρύτατα διαδεδομένη στερεοτυπική αντίληψη για την ψυχολογία του άνδρα και της γυναίκας και για τις διαφορές των δύο φύλων σε όλο τον κόσμο.

Εξάλλου, μια σημαντική πλευρά της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών είναι η διαδικασία με την οποία από πολύ μικρή ηλικία αποκτούν και ενσωματώνουν στην προσωπικότητα και στη συμπεριφορά τα στερεότυπα των φύλων, που επικρατούν στην κοινωνία μέσα στην οποία γεννιούνται και αναπτύσσονται. Οι αντιλήψεις για τις ιδιότητες και τους ρόλους που ταιριάζουν στο ανδρικό ή γυναικείο φύλο, όπως αυτές εκδηλώνονται κυρίως στην οικογένεια, στο σχολείο, στην ευρύτερη κοινωνία, στην ομάδα των ομηλικών και στα μέσα μαζικής επικοινωνίας και ψυχαγωγίας, επηρεάζουν τα παιδιά ήδη από τη βρεφική ακόμη ηλικία και διαμορφώνουν αντίστοιχα τους ρόλους και τη συμπεριφορά τους ως αγοριών ή κοριτσιών.

Στη χώρα μας έχουν δημοσιευθεί αξιόλογες μελέτες σχετικά με τα στερεότυπα των φύλων, όπως για τη διαφοροποίηση των φύλων στα αναγνωστικά του δημοτικού σχολείου και στα παιδικά βιβλία προσχολικής αγωγής, καθώς και στη συμμετοχή των νηπίων στο παιχνίδι. Στις μελέτες αυτές επιβεβαιώνονται γενικά τα δεδομένα ξένων σχετικών μελετών, αλλά αποκαλύπτεται και ο ξεχωριστός χαρακτήρας της ελληνικής κοινωνικής και εκπαιδευτικής πραγματικότητας ως προς τα στερεότυπα των φύλων και το πέρασμα των στερεοτυπικών ρόλων και αντιλήψεων στα παιδιά.

A. Κακαβούλης (1997). *Στερεότυπα των φύλων και σχολική αγωγή. Φύλο και σχολική πράξη. Θεσσαλονίκη*: Εκδόσεις Βάνιας, 512-514 (διασκευή).

- Σύμφωνα με τον συγγραφέα, ποιες ιδιότητες αποδίδονται στο ανδρικό φύλο και ποιες στο γυναικείο; (60-80 λέξεις).